

УЗБ
РЗЛ
7-80Н

Шароф Рашидов

КАШМИР ҚЎШИҒИ

Қисса

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«ЕШ ГВАРДИЯ» нашриёти
Тошкент — 1978

Р31

Рашидов Шароф.

Кашмир қўшиғи. Қисса.

Рассомлар: Қ Башаров,
Р. Халилов. Т., „Ёш гвардия“, 1978.
80 б. расм.

Рашидов Шараф. Кашмирская песня

Уз2

Ушбу қисса Кашмир халқининг қадимий сев-
ги достони асосида ёзилди. Бу дostonга талантли
шоир, композитор ва ўқитувчи Дина Натх Надим
музика яратган.

Шу ажойиб дostonни яхши биладиган каш-
мирликлар билан қилинган суҳбатлар мени бу
қиссани ёзишга илҳомлантирди.

Автор

70303 — 111

Р — М ————— 77

356 (06) — 77

© Издательство «Ёш гвардия», 1977.

МУҚАДДИМА

Чўққилари осмон билан ўпишган тоғлар этагидан қайнаб чиққан зилол сув кўз илғамас ирмоқлар ва булоқлардан оқиб тушади-да, кенг, гўзал сой тубларида шўх ва ёқимли куйлаб, водийларга равона бўлади. Равона бўлади-ю, дараларни, далаларни, майсазор ва экинзорларни, чўллар ва саҳроларни кезиб, узоқ-узоқ йўл босади.

У қанча узоқ йўл босса, шунча кўп ирмоқлар, булоқлар, сойлар ва жилғалар унга келиб қўшила беради ва шу кўйи улуғ дарё ҳосил бўлади. Кеча-кундуз тиним билмаган бу дарё ҳамиша тўлқин уриб оқади, йўл-йўлакай сувига сув, кучига куч, қудратига қудрат, чиройига чирой қўшилиб, элни баҳраманд қилади.

У ўзининг ҳаётбахш суви билан чечаклар ва экинларнинг, дарахтлар ва ўсимликларнинг томирига ризқ беради, япроғига япроқ, ғунчасига ғунча, шонасига шона, новдасига новда, гулига гул, ҳосилига ҳосил, ҳуснига ҳусн қўшади-да, меҳнатсевар эл қалбини умид ва севинч билан тўлдиради.

Кашмир халқининг қадимий севги достони ҳам худди ана шу тўлқинли дарёларни эслатади.

Биз Сринагар шаҳрининг қоқ ўртасидан кесиб ўтган ва бутун Кашмир водийсига ҳаёт суви бериб, унинг далаларини, боғларини беаган Жилам дарёсида сузар эканмиз, шу муҳаббат қўшиқ-

ларини эшитдик. Кашмирлик дўстларимиз бизга дедиларки, эрта баҳорнинг тўнғич гули — Наргиз билан асаларилар шоҳи баҳодир Бамбурнинг гўзал ва покиза муҳаббати ҳақидаги халқ қўшиқлари неча-неча юз йиллар тарихининг баланд-баланд довлари оша халқ дилида ўсиб, улғайиб келган.

Халқнинг азалий орзу-умидларини ифода қилган бу дил қўшиқлари тилдан тилга, авлоддан авлодга, даврдан даврга кўчиб ўтган ва ҳар доим ошиқларга мардлик, маъшуқаларга умид бағишлаган, кўнгилларга қанот боғлаган, инсон боласига нажот йўлини кўрсатган.

Жилам дарёсининг қирғоқларида янграган кашмир қўшиқлари халқнинг ўтмиш тарихини жонлантирди: унинг афсоналарда қушлар, гуллар шаклида тасвирланган баҳодир йигитлари ва вафодор қизларини кўз олдимизда гавдалантирди.

Бу қўшиқлар бизни сеҳрлаб қўйди, тўлқинга солди, ўйлатиб, куйлатиб қўйди! Шу қўшиқлардан бирини мен куйлай, сиз тингланг.

Ғўзал водийдаги Гуллар боғи кўк-лам либоси билан ясанди. Кўзларни камаштирувчи, дилларни севинч ва илҳомга тўлдирувчи турли-туман гуллар баҳор тонгининг шуълалари ва шабнамларини эмиб, ноз билан жилва қилади.

Чечаклар бир-биридан ғўзал, бир-биридан чиройли, бир-биридан сербарг, бир-биридан серғунча.

Қуёшли тонг латофатини ўзига кўчирган ранг-баранг гуллар кенг водийни яшнатиб юборди. Бўйи чўзилиб, тўлишган барно қизларни эслатувчи бу ранг-баранг гуллар ўз чиройини кўз-кўз қилади, ўз жамолини тобора равшан кўрсатиб, баҳор фаслининг бир дунё севинчини тантана қилади.

Баланд-баланд тоғлар этагида қулф урган Гуллар боғи шунчалар ҳаётбахш, шунчалар сеҳргарки, сонсиз-саноқсиз булбуллар, турли-туман қушлар шохлардан шохларга, гуллардан гулларга ўтиб, очилай-очилай деб турган ғунчаларга термилиб кун

бўйи, тун бўйи маст бўлиб сайрайдилар. Улар дилларида тошиб, тилларида янграган ёқимли ва дилрабо куйларида гўзалларнинг чиройига мадҳия ўқийдилар, уларнинг боғини, гуллар ҳаёти ва муҳаббатини улуғлайдилар.

Гуллар боғида энг олдин очилган ва ўз чиройи билан оламга шуҳрат ёйган гўзал Наргиздир. Наргизнинг ҳуснижамолини куйламаган, унинг севгисига сазовор бўлишни, висолига етишни орзу қилмаган борми? Уни бир кўрай, жамолига бир тўяй деганлар озмунчами?

Мана у, энг гўзал оқ шоҳи кўйлаги устидан зангор бахмал нимчасини кийиб олган, бошига эса, барқ уриб очилган гулнинг барча гўзаллигини акс этдирувчи жажжигина шинам ва оппоқ дуррача ўраган, қулоқларига эндигина очилган гулдан исирға тақиб, ясаниб, ёшлик ва гўзаллик севинчларига, орзу-умидларига маст бўлиб, Гуллар боғида товланиб турибди.

Аммо унинг тимқора кўзлари маъюс: кимнидир соғинади, кимгадир интизор, қалбидаги муштоқлик ўти тобора ловиллаб, авж олади, бағри ўртанади, унинг ёқимли куйи булбулларнинг ва жамики қушлар-

нинг қўшиқларига жўр бўлиб, мусаффо
тонг қучоғига, поёнсиз водийга тарқалади,
ажиб акс садо беради.

Наргиз олислардаги ёрининг йўлига кўз
тикиб куйлар экан, унинг қўшиқлари барча
бошқа севгувчилар куйидан нафисроқ, сў-
лимроқ, ёқимлироқ янграрди:

Жоним, кетдинг йироққа,
Мени қўйиб фироққа.
Кела қолсанг-чи, ёшим
Тенг қилмайин булоққа.

Баҳор гуллар очилар,
Йўлга тушар йўлчилар.
Нечун йўлга тушмайсан,
Айрилиққа ким чидар...

Куни билан кутаман,
Туни билан кутаман.
Дилимнинг муштоқ бўлган —
Хуни билан кутаман.

Наргиз тоғ этагидаги, водийдаги ажиб
боғда, гуллар ичидаги харсанг тошга суя-
ниб, катта ва чиройли кўзларини юмиб, Бам-
бур ишқида шайдо бўлиб, тобора баланд
ва ёқимли овоз билан қўшиқ айтарди.

У қанча қўшиқ айтса, севимли ёри Бам-
бур унинг кўзларига шунча равшан кўрин-

гандай, иштиёқ билан ўрган ипак сочларини силаб, эркалагандай, ёқут лабларига лабларини қўйиб, ширин-ширин бўса олгандай бўларди.

Шунинг учун ҳам Наргиз ёр хаёлида ҳамиша қўшиқ ва ўйин билан яшарди. Севинчини ҳам, ғам-аламларини ҳам олис-олисдаги ёрига мана шундай дилрабо куй билан баён этарди.

Наргизнинг қўшиғини эшитган гуллар унинг севимли ёрини қидириб тополмаганлигини, у билан дийдор кўришишга муясар бўлолмай, алам чекаётганлигини, гўзал ёшлигини, тенгсиз ҳуснижамолини, пок севгисини фақат Бамбургагина бағишлаганини, усиз бахт дарёси сувидан баҳраманд бўлолмаслигини ва шунинг учун ҳам ўз Бамбурини умрбод излашга, уни топишга ва Гуллар боғида у билан қўшилишга аҳд қилганини англадилар.

Наргизнинг қалбидаги ишонч барча гулларни ҳайратда қолдирди. Улар англадиларки, шу ишонч мавжуд экан, унинг севгиси улғайиб, томир ёйиб, қудратли кучга айлана беради. Бундай ўтли ва қудратли севги билан тўлқинли дарёлардан, тубсиз денгизлардан сузиб ўтиш мумкин, бундай

севги билан поёнсиз саҳролардан, чўққиларини булут қоплаган баланд-баланд тоғлардан ошиб ўтиш мумкин. Бундай улуғ севгига муносиб бўлганлар барча хавф-хатарлардан омон ўтадилар, зафар билан манзилга етадилар!

Наргизнинг севимлиси қанча узоқда бўлмасин, бу савдо қийин, бу йўл қанча машаққатли бўлмасин, у ўз юрагидаги олижаноб севги тантанасига, севимли ёрини топиб бахтиёр ҳаёт бунёд қилажасига қаттиқ ишонади.

Қушлар чуғурлашиб, Наргизга савол бердилар:

- Наргиз, йўлинг олис, етолсанми?
Ғовлар кўп, сен енгиб ўтолсанми?
- Манзилга албатта етаман, дўстлар!
Ғов бўлса енгаман, ўтаман, дўстлар!
- Агар бўрон турса, тўсса йўлингни,
Хорудлар¹ ёпишса, узса қўлингни,
Қумлар олов бўлиб куйдирса агар,
Йўлларингни тўсса азим дарёлар,
Ўйлаган ўйидан қайтарми дилинг,
Сўйла, афсусини айтарми тилинг?

¹ Хоруд — қишлоқ хўжалик зараркундаси, табиат офати.

— Дўстлар, тўсолмайди Бўрон йўлимни,
Узиб ташлолмайди Хоруд қўлимни.
Қумлар олов бўлиб куйдирганда ҳам,
Дарёлар тошса ҳам, мен туриб бардам,
Ўйлаган ўйидан қайтмайди дилим,
Афсус қўшиғини айтмайди тилим.

Наргиз гуллар боғининг ҳаётбахш тон-
гини янгротиб, покиза севги ҳақида куйлай-
ди. Унинг қўшиғи, сабот-матонати, ўз ёрига
вафоси булбулларга ва қушларга битмас-
туганмас севинч бағишлайди. Жами пар-
рандалар ва гуллар унга жўр бўладилар.

Қалби ёшлик ва гўзаллик севинчи билан
тўлиб-тошган қиз ўзига жўр бўлаётган бул-
буллар, қушлар даврасида гулзор бўйлаб
ўйинга тушади. Бу қувноқ куй садоларини
узоқ-узоқлардаги қишлоқларнинг қизлари
ҳам эшитадилар ва бунга жўр бўлиб, улар
ҳам жаранглаган овозларини қўшадилар.
Ёқимли ва ширин қўшиқ тобора кучайиб,
Гуллар боғини, бутун водийни қоплаб
олади.

Турли-туман қушлар куйига ўйнаган
Наргиз қишлоқ қизларининг янгроқ овоз-
ларига бир зарбда оёқ ташлаб, яна зўр эҳ-
тирос билан ўйинга тушади.

Наргиз ўйинини кўрганлар унинг нафис
қўл ва бош ҳаракатларидан, гоҳ қувониб,

гоҳ хумор-хумор боқишидан унинг севгиси машаққатларни енга олишини тушунадилар.

Қишлоқ қизларининг дўстона ва ёқимли куйлари оҳангига маст бўлиб узоқ ўйнаган Наргиз гулзорда ётган катта тош устига чиқиб ўтирди. У яна хаёл денгизига фарқ бўлди.

У бутун вужудини қоплаб олган севги ҳақида, Бамбур ҳақида ўйлар эди.

Наргиз уни қачон кўрганини, тушидами, ўнгидами, юзма-юз келиб севиб қолган дамларини эслай олмасди. Шу-шу бўлдию у, Бамбур муҳаббати билан банд. Ана шу муҳаббат Наргизнинг ўй-хаёлини бутунлай ўраб-чирмаб ташлаган эди. Бу савдо қачон, қаерда, қандай бошланганини ҳам эслай олмасди ва эслашни ҳам истамас эди. Фақат у бўлса, у етиб келса-ю, ўзининг ўша ажойиб ҳуснижамоли билан қаршисида пайдо бўлса бас. Фақат шуниси эсидаки, кунлардан бир кун тонг, эрта тонг маҳали, қуёш, саховатли қуёш илк ёғдулари ёноғини баланд-баланд қояларга тенг кўм-кўк тераклар бошига сийпаб, Наргизлар боғига назар ташлаганда, ана шу қуёш ёғдулари поёндозидан у тушиб келган эди. Тушиб

келган эди-ю, Наргиз қошидан кетолмай қолган эди. Шунда улар ногаҳоний бир-бирларидан кўзларини ололмай қолдилар. Ким кимнидир сеҳрлаб қўйган эди: ё Бамбур Наргизни, ё Наргиз Бамбурни. Улар узоқ-узоқ вақтгача бир-бирларидан кўзларини ололмадилар. Унинг чиройли қуралай кўзлари Наргизлар боғида эндигина бош кўтарган майсалар сингари, чечаклар сингари яшнаб, озгина уялиб, ийманиб кўринган алланечук гўзал қиёфага тикилганича қолди...

— Мен, — деди анчадан кейин ўзини ўнглаб Бамбур — асаларилар шоҳи ўшанда, — шунча боғ-роғлар, тоғу тошлар, дала-даштар кезиб сенингдай соҳибжамолни кўрмадим. Сени излаб юрган эдим, охири топдим. Мен, — деди тагин энтикиб, — сени ойинаи жаҳонда кўриб эдим. Неча йиллардирки, изладим... Бу томонларда сени излаб от солмаганим бўстон қолмади. Энди мени рад этма, гўзал Наргиз, гуллар маликаси, ҳаёт нашидаси!..

Ортиқ ҳеч нарса демади, дея олмади ҳам... Қаттиқ ҳаяжон ичида. Энди у ахтарган гўзалини топганидан бениҳоя шод эди.

Наргиз ҳам уни кўргандай эди. Ким бил-

син, балки у ҳам Бамбурни ойинаи жаҳонда кўрганми, балки тушида ёки хаёлида намоён бўлганмиди... Ҳар нечук бегона эмас эди. Наргиз ҳам ҳар куни бу бўстонга нечун бунчалар шошилишини, нечун бунчалар ясаниб-тусаниб чиқишини энди англади. У Бамбурни деб, уни излаб чиқар экан, уни орзиқиб, тоқатсизланиб кутар экан, бу кутишнинг маъносига энди тушунди. Қиз ҳам уни севиб қолди, биринчи кўришдаёқ ҳаяжонга тушди, севги бахти ва севги қувончи жажжигина юрагига сиғмай қолди. Қизнинг оёқлари остида тиз чўкиб турган Бамбур унга тикилиб, кўзлари қамашгандай бўлди ва ундан кўзини олиши биланоқ қиз ҳаяжон билан деди:

— Йўқ, йўқ, олма кўзингни, мен ҳам анчадан буён сени кутардим, интизор бўлиб кутардим, Бамбур, кўзларим йўлингда эди...— Наргизнинг катта-катта чиройли кўзларида севинч ёшлари ялтиради.

Шу-шу бўлди-ю, улар ҳар тонг шу боғда, шу харсанг тош ёнида, қуёш илк ёғдулари ёноғини баланд-баланд қояларга, кўм-кўк теракларнинг уч-учига сийпаб, наргизлар боғига назар ташлаганида кўришадиган бўлишди. Гўё уларнинг бахтларисиз дунёда

бахт йўқ эди. Наргизнинг дугоналари ҳам бундан бахтиёр эдилар. Биллурий сойлар тошиб, ҳайқириб, маъсум ва масъуд гуллар яшнаб, ўзларига оро бериб, қулф уриб ётган бу оромгоҳда, қўшиқ айтиб, ҳаволаб юрган бу беозор қушлар масканида фақат шодлик суруригина ҳоким эди.

Оромгоҳ тўйга тайёрланарди. Бу бахт масканини зимдан кузатиб, кўролмай, ҳасад оловида қовурилиб юрган омонлик душманлари чидаб туролмади, Наргиз билан Бамбур бахтига, омонлик диёри бахтига ғашлари келди, тўйни бузмоққа шайланишди, уларнинг йўлларига айғоқчилар қўйишди, ишни ҳар куни эрта тонгдан улар йўлига нурдан поёндоз ташлаб учратувчи қуёш йўлини тўсишдан бошладилар. Осмони фалакни гала-гала булутлар билан қоплаб ташладилар. Ҳаммаёқни тун зулмати босди.

Аммо Бамбур адашмай Наргиз висолига етиб келаверди. Чунки Наргиз висолининг йўлини ойдиндек ёритиб турарди. Қора кучлар тагин ҳам баттарроқ ғазабга минишди. Ҳамфикр, ҳамдардлари момақалдироқ билан чақмоқни ёрдамга чақирдилар. Осмони фалакда харсанглар юмалаб, чақмоқлар чақилди. Бамбур йўлларида

зилзила пайдо бўлди. Аммо Бамбур бари бир етиб келаверди. Чунки Наргизнинг оромбахш бўйи димоғида эди. Бўлмади, қувринди-чувриндилар тимсоли Хорудни ишга солдилар. Хоруд бор кучи билан тирклик оламини домига тортди. Бамбур йўлида учраган ҳамма гўзалликни, дарёни, чаманни қуритиб ташлади, чўлу биёбонга айлантирди.

Аммо Бамбур бу сафар ҳам адашмади. Наргизини топиб келди. Ёвузлар ғазаби дарё бўлиб тошди. Энди Бўроннинг ўзи ишга тушди. Бўрон ўзининг энг ашаддий дажжолларини чақирди. Наргиз билан Бамбур йўлини ер юзидан супуриб ташланглар, токи ораларида ўтиб бўлмас тоғлар, жарлар пайдо бўлсин, деб ўқирди! Дунё томи ўпирилди, мавжудот остин-устун бўлди. Ором водийси билан гуллар диёри ҳамма томондан қирқиб ташланди. Энди у бир оролдай, ёлғиз оролдай бўлиб қолди. Энди Бамбур етиб келолмай қолди. Қора кучлар муродига етишди. Шунда Наргиз қошида тагин ўша дажжол Бўрон, вайроналар соҳиби, барча қора кучлар тимсоли Бўрон пайдо бўлди, унинг вужудидан тўзон ҳиди анқир, чанг, хазон тўкилиб турарди.

— Мана кўрдингми,— деди унга, жаҳаннам оловлари чақнаб турган кўзларини тикиб,— қандай яхши кўраман сени, Наргиз! У энди йўқ, қайтиб келмайди, келолмайди ҳам,— деди ҳатто Бамбур номини ҳам атамай.— Боғингга келадиган ҳамма йўллар қирқиб ташланди, ҳамма чаманлар ер билан яксон бўлди. Фақат сенгина, сенинг боғинггина қолди. Энди рад этма қўлимни, Наргиз! Бари бир энди фойдаси йўқ.

Наргиз очилиб турган япроқларини, у босиб турган этакларини силтаб йиғиб олгандай, хўмрайиб йиғиб олди.

— Бўрон,— деди унга оҳиста тик боқиб, бу сафар ундан ҳам, унинг даҳшатли вужудидан ҳам ҳайиқмади.— Сен билан биз ҳеч қачон келиша олмаймиз! Ер билан офтоб балки бирлашур, аммо омонлик билан ёвузлик, уруш билан тинчлик — ҳеч қачон! Овора бўлма, дарёларни терс буриб, тоғларни ағдарганингда ҳам мақсадингга етолмайсан! Гулни узиб ташлайсан, аммо ҳамиша очилаверади! Очилаверади! Очилаверади! Бамбурнинг йўлларига ўт қўясан, бари бир у келаверади! Тоғлар пайдо қиласан, бари бир у келаверади, йўлларимизни дарёлар билан тўсарсан, бари бир у, сув кечиб ке-

лаверади! Келаверади! Келаверади! Ҳамма нарсага қодирсан, аммо севишганларни ажратиб ташлашга асло қодир эмассан!

Наргизнинг сўнгги сўзи Бўронни ларзага келтирди! Наргизни ўраб турган гуллар, дугоналари, қушлар, қумрилар, булбуллар, жамики гиёҳлар гуриллаб, чуғуллаб чапак чалишди! Бўронга қараб бостириб бордилар. Бўрон чекинишга, шармандаси чиқиб чекинишга мажбур бўлди! Осмони фалакда, тоғ чўққиларида кузатиб турган ҳамфикрлари ҳам ҳайрон қолишди, чекинишди. Наргиз ҳамон Бўронга бостириб борарди...

Наргиз мана қандай воқеаларни эслаб, хаёлидан ўтказарди. У бу воқеаларни эслашни яхши кўрарди. Чунки бу унинг энг бахтиёр кунларидан бири эди. Наргиз Бамбур ўй-хаёли билан яшарди.

Гуллар боғидаги бир тош орқасидан япроқларини ёйиб, хандон очилган лола қадди-қоматини кўтарди.

Лола Наргизнинг садоқатли дўсти эди. У, қип-қизил шоҳига ўралиб, ўз чиройини намоён қиларкан, битта-битта қадам ташлаб, ширин табассум билан унинг ёнига келди. Лолани барча гуллар кутиб олди. Уларнинг ҳурматидан Лола ақли расолиги

ва самимийлиги билан, садоқати ва илтифоти билан, ширинлиги ва гўзаллиги билан дўстлари ва дугоналарининг чин севгисига сазовор бўлгани сезилиб турарди.

Лоланинг катта-катта чиройли кўзлари ўтдай чақнайди, қалин қошлари ўсма қўйгандай пайваста, ипак киприклари эса чиройли кўзларини яшириб турарди. Унинг узун бўйи ўз жамолига ярашиб турипти. У ўз оти билан Лола: кўйлаги ҳам, нимчаси ҳам, бошидаги шинам телпаги ҳам, хуллас кийимларининг ҳаммаси тўқ-қизил шоҳидан. Фақат энгларидagina, қулоқларидаги исирғаларидagina, бўйнидаги маржонларидagina япроқларни эслатувчи кўм-кўк хошиялар кўринади холос.

У ўзига хос самимийлик билан Наргизнинг елкасига қўл ташлади-да, ёқимли овоз билан сўради:

— Азиз дугонам, нега маъюс кўринасиз, нега хафасиз?

— Севги азоби юракларимни тирнайди, Лолажон, — деб жавоб берди Наргиз.

— Асло алам чекманг, мурод-мақсадингизга етасиз. Ботир Бамбур келади. Эҳтимол у ҳам сизни эслаб тоғу тошларда, зулмат босган боғу бўстонларда кезиб юргандир.

Лола ширин сўзлари билан ўз дугонаси-
ни юпатди, унинг умидига умид, ишончига
ишонч қўшди.

Шу пайтда Гуллар боғидан Атиргул чи-
қиб келди. Худди дугоналари каби у ҳам
баҳор билан яшнаган, очилган, етилган,
ясанган эди.

Атиргул келиши билан гулларнинг сев-
ги ҳақидаги суҳбати яна ҳам қизиқ кетди.

Гуллар ишқ ҳақида куйласалар, қушлар
садоқат ҳақида чуғурлашиб баҳс қилишар,
гуллар Наргизга тасалли берсалар, булбул-
лар чох-чохлаб Бамбурни Гуллар боғига
чақирадилар. Хуллас қўшиқ яна авжига
минди. Қуш тилини билувчилар, гул тили-
ни тушунувчилар уларнинг сеҳргар қўши-
ғини бундай таржима қиладилар:

Оламда гуллар яшар,
Боғларга жамол бўлиб,
Гулзорларга ярашар
Улар ҳусни хол бўлиб.

Лола гулларнинг шоҳи,
Кийгани қирмиз шоҳи.
Чамандаги атиргул
Лола қизнинг ҳамроҳи.

Бўтакўзлар саф-сафдир,
Саф-сафу бетарафдир!
Арғувон гуллар эса,
Гулистонга шарафдир.

Гуллар кўп, чечаклар кўп,
Қўшиқлар, эртаклар кўп.
Боиси шу, ҳар гулнинг
Қалбида тилаклар кўп.

Аmmo Наргиз эртаги,
Унинг ишқи, тилаги
Хушбўй Гуллар боғининг
Энг чиройли чечаги.

Келинлар, гўзал гуллар,
Келинг, ошиқ булбуллар.
Шу севгини куйлайлик,
Ором олсин кўнгиллар!

Наргизнинг қўшиғини —
Бамбур ногоҳ эшитсин,
Маъшуқа ошиғини —
Топсин, муродга етсин.

Табиатнинг барча гўзалликларини ўзида мужассамлантирган ва кўм-кўк водийнинг ҳуснига ҳусн қўшган Гуллар боғида севги ва ҳаёт музыкаси тантана қиларди. Дилларга ором бағишловчи куйлар гоҳ қизларнинг сўлим овозларига, гоҳ шайдо булбулларнинг гуллар ўйинига маст бўлиб сайрашларига, гоҳ қирлар бағрида чўпонларнинг найларидан таралган дилбар оҳангларга жўр бўлар эди.

Гуллар боғидан, дарахтлар шохидан, қирлар бағридан доимо қўшиқ айтиб оқадиган сойлар бўйида ҳамиша янграб турган бу дилрабо қўшиқлар ҳаёт баҳорининг чаман латофатини, дўстлар ҳамжиҳатлигини, Наргиз ва Бамбур севгисини улуғларди.

Олижаноб севгини мадҳ этувчи музыка ва қўшиқлар янграб турган, асл дўстлар гўзал Наргиз атрофида парвона бўлаётган, севги ва ёшлик ўйинлари авжига минган

бир пайтда осмон қоп-қора булутларга буркана бошлади, қаҳр-ғазабли изғирин кўтарилиб, ўзининг аччиқ нафаси ва совуқ захри билан оламдаги жониворлар ва ўсимликлар офати бўлган қора шамол-тўполон Гуллар боғига тагин ёпирилиб, очилган гулларга тиканакларини санчиб, уларни захарли панжалари билан ғижимлаб, яшил япроқлар ва қизил ғунчаларни шафқатсизлик билан узиб ташлай бошлади.

Изғирин Бўронни бошлаб келди. Кенг ва гўзал водийни зулматга буркаб, Бўрон ҳайқираркан, гуллар қалтираб, ниҳолларда титроқ пайдо бўлди. Ҳамма ерда ғалаён, тўполон бошланди. Бўрон қаерга борса, ўша ерни харобазорга айлантира берди. Баланд-баланд тоғларнинг ён бағирларида чақмоқ чақиб, момақалдироқ даҳшат билан гувилларди. Бўрон шунча ғазаб билан ҳайқирар эдики, гўё чўққиси осмон билан ўпишган буюк тоғларни ҳам таг-туги билан қўпориб, водийга ағдаргудай, ер юзидаги барча жонивору ўсимликларни босиб-янчиб, ер билан яксон қилгудай туюларди.

Гўзал водий ва Гуллар боғига шамол-тўполон, чақмоқ ва момақалдироқ олиб келган, осойишта табиатни бир нафасда остин-

устун қилган Бўрон ҳадеганда тинай демайди. У ғазаб ва шиддат билан ҳайқиарди. Унинг важоҳати ҳам, нафаси ҳам совуқ, унинг ажал келтирувчи нафасидан гуллар сўларди. Бу гулларнинг бошқа чаманлардаги дугоналари қора либос кийиб, аза тунтардилар. Бўроннинг қузғунникидай чуқур ва даҳшатли кўзларини, узундан-узун қонли панжаларини, қоронғи тунда қабрдан чиққан мурдани эслатувчи бесўнақай гавдасини кўриб, гуллар бу офат яна офатларни бошлаб келишини сезар ва шу сабабдан бир даҳшатларига ўн даҳшат қўшиларди.

Оламда инсон қўли ва ақл-заковати билан яратилган қанча гўзаллик, табиатда қанча бойлик ва чирой мавжуд бўлса, Бўрон буларнинг ҳаммасини ютиб юбораман деб ҳамла қиларди. Гуллар бир-бирларига суянишиб, титраб-қалтираб унинг омонсиз ҳамласини кутиб турардилар, қушлар эса шохдан шохга учиб ўтиб, чириллаб, чуғурлаб нола қиларди...

Бўрон Гуллар боғига заҳарханда билан тикилиб, ҳаётнинг гўзаллигига, бўстонлар ва чаманларнинг, йигитлар ва қизларнинг, гуллар ва қушларнинг ҳуснига, ҳаётига ҳасад қиларди, ҳар бир гул, ҳар бир ғунча

унинг кўзларига тикандек қадаларди, водийда кўкариб турган ҳар бир ўсимлик унинг ғашини келтириб, қаҳр-ғазабини қўзғатарди. Гуллар қўшиғи, севги музыкаси унинг вужудини ўқдек тешиб ўтар, унинг қора юрагини парча-парча қиларди.

Бўроннинг даҳшатини, келтираётган офатини кўрган Наргиз бошлиқ гўзаллар гулзордан ғойиб бўлдилар. Ишқ куйчиси, ҳаёт санъаткори — Наргизни Бўрон роса қидирди, қидирдию, аммо топа олмади. У Гуллар боғини ер билан яксон этди, бошига тупроқ сочиб йиртқичдай бўқирди. Лекин Наргиз ўзини панага олганича дугоналари билан яшириниб турарди.

Бўронга Наргиз уни мазах қилаётгандай, унинг қудратини менсимаётгандай, аксинча унинг аҳволига чапак чалаётгандай бўлиб туюлди!

— Ҳайҳот, мени писанд этмаганлар ким! Қани, у қайсар чечаклар! Бир ҳамла қилсам, боғлар харобазорга, водийлар гўристонга айланади. Қани, у менинг қудратимга бўйсунмаганлар?! Мен билан олишмоқчи бўлганлар майдонга чиқсин! Нафасимдан сочилган ажал тўфонлари ўшалар бошига ёғилади. Қани, у Бамбур ишқига

шайдо бўлган Наргиз, қани унинг дугона-лари?! Ё таслим бўлинглар, ёки хазон қиламан!

Гуллар жавоб бермадилар. Бўроннинг наърасини эшитган қушлар ҳам сукутга чўмди. Бўрон бўлса, бу жимликдан, бойўғлидай ёлғиз қолиб, оч бўридай увиллай бошлади. У Гуллар боғининг бир чеккасида қад кўтарган тепаликка чиқиб, оламдаги барча қора кучларни чақириб, ишга солди. У ҳайбатли қўлларини кўтариб, хунук овоз билан ўшқираркан, еру кўк зулматга қопланди. Яна чакмоқ чақиб, момақалди роқ дағдаға солди. Сўнгра дарҳол ёмғир ёға бошлади, унинг орқасидан катта-катта дўллар сочилиб, сойлар тўла сел келди. Бўрон бу билан ҳам кифояланмай, гуллар офатини чақира бошлади:

— Хоруд! Ҳой Хоруд! Кел, ошнам Хоруд! Гуллар боғига ёғилиб кел, чечаклар, майсаларнинг қолган-қутганини ҳам сўлдириб, ўлдириб кел! Кел, Хоруд!..

Бу номни эшитган гуллар бир-бирларига суянганча, маъюс тортдилар. Одамларнинг кўзлари кўрмайдиган қора офат — Хорудни гуллар кўрдилар. Ерга ёйилиб, булутлардай судралиб келаётган Хоруд уларнинг илдиз-

ларига, япроқларига, таналарига ёпиша бошлади. Гуллар вужудида чидаб бўлмай-диган даражада қаттиқ оғриқ турди. Аммо улар лабларини лабларига қўйиб, алам ва азобни ичларига ютиб бардош бердилар.

— Таслим бўласизларми, йўқми? — деб қичқирди Бўрон.

Ҳамма гуллар ва қушлар номидан Бўронга Наргиз жавоб қайтарди:

— Йўқ, таслим бўлмаймиз!

Ана шунда Бўрон Хоруд билан бирлашиб, Гуллар боғига яна жон-жаҳди билан, зўрроқ ҳамла билан ёпирилди.

Қушлар чувилладилар, булбуллар фарёд чекдилар, гуллар таналарига зулукдай ёпишган офат аламларидан инградилар.

Бўрон ҳамон ҳайқирарди:

— Таслим бўласизларми, йўқми?!

Ҳаммаёқдан битта сўз мағрур жаранглаб эшитилди:

— Йўқ! Йўқ! Йўқ!

Бўрон билан Хоруд вақтинча ўз тилакларига етдилар. Гўзал водий Гуллар боғи Бўроннинг даҳшатли ҳамласи оқибатида, сел ва дўл оқибатида, битмас-туганмас офат оқибатида сахрога айланди. Энди бунда майсалар ҳам, чечаклар ҳам йўқ, лолалар, гуллар ҳам кўринмайди, қушлар, булбуллар ҳам сайрамайди, булоқлар қайнаб-тошмайди, сувлар оқмайди, қўйлар, қўзилардан ҳам асар йўқ, чўпонлар ва деҳқонлардан ҳам.

Ҳаёт ва бахтнинг, ўсиш ва юксалишнинг ашаддий душманлари бўлган Бўрон билан Хоруд қадами етган чаман ана шундай тап-тақир ер, кимсасиз бўшлиқ, «одам юрса оёғи, қуш учса қаноти куядиган» дашт-биёбон бўлиб қолди.

Одам боласига ризқ-рўз бағишлаган деҳқончиликнинг азалий душмани Хоруд эндиликда гулларнинг заъфарон япроқларига, сўлғин вужудларига шира бўлиб ёпи-

шиб, уларнинг қонини шимириб, танасини кемириб, барча ҳаёт томирларига заҳар со-
чарди.

Хоруд — гуллар офати, кўкатлар кушан-
даси, ажал келтирувчи жирканч ўлат...
Унинг кийимлари қуриган дарахтларнинг
пўстлоқларидан, хазон бўлган гулларнинг
япроқларидан, касаллик ва сувсизлик оқи-
батада ҳосилга етолмай сомондай сарғайиб
қуриган ўсимлик ва буғдой пояларидан тў-
қилган. Унинг бош-оёқ кийимлари ҳам қу-
риб, чириб битган ўсимликларнинг илдиз-
ларидан тикилган.

Хоруднинг олайган катта баҳайбат кўз-
лари нурсиз ва даҳшатли. Унинг бутун ху-
нук қиёфаси ўлим ва бахтсизлик жарчиси
эканлигидан, очлик ва яланғочлик тимсоли
эканлигидан, хору зорлик манбаи эканлиги-
дан далолат берарди.

Бу алвастининг қурум босган харобазор-
даги ўйинини кўрмайсизми!.. У юракларга
ханжардек қадалувчи даҳшатли хирқироқ
овозининг бориचा бўкириб ашула айтарди,
сўлган боғ саҳнида иблисона ўйин тушиб,
Гуллар боғидаги ҳаётни қуритганидан шод-
ланиб, тантана қиларди.

— Бу тантана нима деган гап? — дейди

Хоруд ўз бузғунчилигидан ўзи маст бўлиб.— Шу ҳам тантанами! Мен қудратимни энди кўрсатаман: дунёда нимаики туғилиб ўсса, нимаики яйраб-яшнаса, ҳаммасини емиришга қасамёд қиламан. Мен то тирик эканман,— дейди у яна чираниб,— ҳеч қандай гул, ҳеч қандай дарахт ўсмайди, кўкармайди, боғлар ҳам, тоғлар ҳам, дала-лар ҳам, водийлар ҳам кимсасиз яп-яйдоқ тақир саҳрога айланади, менинг қадамим етган ерларда ҳаётдан асар қолмайди!..

Хоруд жирканч ва даҳшатли кўзларини олайтириб, хас-хашаклар, қовжираган япроқлар ва қуриган пўстлоқлар билан ўралган узундан-узун, ингичка ва нимжон қўлларини осмонга кўтариб, қоп-қора булутларга мурожаат қилади-да, ер билан яксон этилган Гуллар боғида жазаваси тутиб, ўйинга тушади, бақириб-чақириб ашула айтади.

Гарчи бу ўйин — ғолибнинг ўйини, бу қўпол ашула — ғолибнинг ашуласи бўлса ҳам, ер-кўкда қутураётган Бўрон Хорудга ҳамдам бўлиб ҳайқирса ҳам, ер тагига кириб кетган Наргизнинг нафис ва дилрабо қўшиғи қора кучлар тантанасини босиб, шунча чиройли, шунча майин, шунча но-

зик жаранглар эдики, бу қўшиқда янгидан туғилаётган ҳаёт нафаси сезилиб турарди.

Наргиз куйларди:

Жоним, йўлинг тошмеди,
Чаман от йўлдошмеди?
Бунча йироқлаб кетдинг,
Кўргулигим ёшмеди?

Ёшларим булоқ-булоқ,
Бунча қилмасанг муштоқ.
Кел, ўргулай, зор этма,
Бунча кетмасанг йироқ.

Кел, ўргулай, зор қилма,
Бунчалар бедор қилма.
Бўрон, Хоруд қўлида
Ёргинангни хор қилма.

Эгилмайди Наргизинг,
Эгилмайди ёлғизинг.
Эгилмайди золимга
Сенинг ёруғ юлдузинг.

Наргизнинг овозига бошқа гулларнинг— гул-қизларнинг овозлари келиб қўшилди. Улар ер бағридан бош кўтариб куйлар эканлар, умид ва севги қўшиқлари бутун водийни қоплади. Қизларнинг ашулалари қора кучлар хазон қилган Гуллар боғига яна

ҳаёт бағишлаётгандай, хароб этилган во-
дий янгідан гуллаётгандай туюларди.

Наргиз бошлиқ гўзал қизларнинг жўр
бўлиб айтаётган қўшиқлари ўз ғалабасидан
қутуриб, ҳаддидан ошиб сакраётган Хоруд-
ни саросимага, талвасага солиб қўйди. Хо-
руд таҳликага тушди-ю, ўйинини, ашуласи-
ни унутиб қўйди ва тепалик орқасига яши-
риниб, ранги ўчиб, баданида титроқ туриб,
қўшиқ айтаётган қизларнинг ҳаракатлари-
ни маккорлик билан кузата бошлади.

Гуллар қўшиғи Наргизнинг тенги йўқ
ҳуснижамолини, баҳор эркатойи Наргиз-
нинг ёрига садоқатини улуғларди. Гуллар-
нинг кўрки ҳам Наргиз, севинчи ҳам Нар-
гиз эди. Қизлар Наргизнинг муҳаббатига
тан бериб, унинг саботига қойил қолган
эдилар. Куй тугагандан кейин Наргиз ду-
гоналаридан ҳол-аҳвол сўрай кетди.

Наргиз :

Дугоналар, омонмисиз, бормисиз,
Жам бўлишиб, очилиб гулзормисиз?

Лола :

Ҳеч қандай куч бизни хазон этолмас,
Бўрон, Хоруд муродига етолмас!

Атиргул:

Ев чекинар, озод бўлур боғимиз,
Озод бўлур, обод бўлур боғимиз!

Наврўзгул:

Қора кучлар гулистондан қувилсин,
Гуллар барги шабнам билан ювилсин!

Наргиз:

Душман ўлсин, боғимиз обод бўлсин.
Бирлашайлик, дўстларимиз шод бўлсин.

Тулларнинг ҳамжиҳатлигини кўриб, маслаҳатини эшитган Хоруднинг кўзлари косасидан чиққудай бўлди. Унинг қора юраги қаҳр-ғазаб, жаҳл ва ҳасад ўтида ёнарди.

Гуллар боғида ер тагидан бош кўтарган гулларнинг (уларнинг томирлари ер остига жуда ҳам чуқур шўнғиган бўлиб, Бўрон ва Хоруднинг ҳамласидан сақланар ва шу билан бирга таги заминдан ризқ олиб турарди) ёрқин жамоли унинг қақроқ вужудига қиличдай қадалди.

Қизларнинг гўзаллик ва бахтни тараннум этган ёқимли қўшиқлари унинг шодлигини маҳв этиб, дармонини қирқиб ташлади.

У гўзалликни ҳам, ашула ва музикани ҳам маҳв этишга қилган қасамёдини бажара олмаганидан, аламига чидолмай дод солди, яна гулларга ёпирилиб ҳамла қила бош-

лади. Буни кўрган гуллар бир зумда яна ғойиб бўдилар.

Гуллар боғида биргина Наргизнинг ўзи қолди.

Гул қора офат билан олишди, тимдалашди, юлишди, аммо нозик чечак қолдан кетди, кўзлари тиниб, дармонсизланди-да, ерга йиқилди.

Ана шунда Хоруд унинг бошига келиб, хунук товуши билан қаҳ-қаҳлаб кулди. Унинг даҳшатли ва жирканч овози гўзалнинг қалбига зўр ваҳима солди. Наргизнинг тим қора кўзлари мўлтиллаб, ёшга тўлди.

Хоруднинг бутун заҳри тилида бўлади. Унинг тили нимага тегса, дарахтми, гулми, экинми, ўтми — бари бир, дарҳол қуриydi.

Хоруд ана шу заҳарли тили билан водийдаги бор гиёҳларни, гулларни бир-бир ялаб чиқди-ю, ҳаммасини дарҳол хазон қилди. Ана шунда у яна қаҳ-қаҳ урди, бадбуруш башарасини Наргизнинг қўрқувдан қалтираётган лабларига яқин келтириб, заҳарли тилини чўзди-да бўса олишга интилди.

Аммо Хоруд Бўроннинг ҳайқириғини эшитиб, орқасига чекинди. Бўроннинг қичқириғи билан узоқ-узоқларда, тепа устида,

водий тепасида чақмоқ, момақалди роқ гуриллаб, еру кўк шовқин-суронга тўлди. Бир зумда Бўрон кириб келди-да, Наргизнинг ҳолсизланиб ётган гавдасини кўриб, Хоруднинг елкасига қоқди.

Бўрон:

Қойил Хоруд, қутқинг билан қаҳрингга,
Боғларини қовжиратган заҳрингга!
Тила дўстим, тилагингни айт тезроқ,
Не истасанг бергум, ҳозир вақтим чоғ!
Сўйла, гулми, гулистонми, баҳорми
Ёки бирор гўзал ёрми, дилдорми?

Хоруд:

Тилагимми?..
Менинг ёлғиз тилагим,
Гулнинг, боғнинг ҳеч бўлмасин кераги!
Барглари қуриди, илдизлари бор,
Энди томирларин қирқмоқлик даркор!
Токи бу ерларда гул кўкармасин,
Бизлардан кейин ҳам бош кўтармасин!

Ана энди Бўрон билан Хоруд Гуллар боғини тамомила маҳв этишга киришдилар.

Хоруд заҳарли тилини чиқариб, борлиққа заҳар сочди. Гуллар боғи тупроғидаги илдизларни ҳам абадий йўқотиш, ўсимлик-

лар, дарахтлар, экинлар ва гулларни таг-томири билан бутунлай қуритиш учун заҳар пуркай бошлади. Бўрон эса тоғлар устида, сойлар ичида, водийда, далаларда қудратли куч билан чақмоқ чақди. Момақалди роқ еру осмонни ларзага келтириб гуриллади, пақирлаб қуйгандай жала ёғди-ю, пишқириб сел келди, ҳаммаёқни тошқин босди.

Хоруд билан Бўрон ўз қўлларидан келган барча офатни ёғдириб, иллатни сочдилар-да, ўз қилмишларидан шод бўлиб, Наргизнинг ерпарчин бўлиб ётган ожиз гавдасига яқинлашдилар.

Уни ўлдига чиқариб, ўз ғазабларидан маст бўлиб, яна қаҳ-қаҳ уриб, яна ўйин бошладилар. Улар ажалнинг ҳаёт устидан тантанасини намойиш қилаётганликларидан бениҳоя шод эдилар.

Аммо Наргиз тирик. Мана у, нур сочувчи кўзлари юмуқ бўлса ҳам, оташин қалби уриб, нафас оларди. Унинг пайваста қошлари ғазаб билан чимирилган. Наргиз, дунёда ҳаёт билан севгини сўндира оладиган куч йўқ, деб ишонади. Ҳаёт ва севги юз минглаб тўсиқларга дуч келади, юз минглаб қора кучлар билан олишади, юз минг-

лаб қон-қурбонлар беради, аммо буларнинг ҳаммаси юксалиш ва ўсиш йўлидаги кураш машаққатлари, қурбонларидир.

Бу курашнинг азоблари, аламлари бўлганидай, севинч, зафарлари ҳам бор. Ҳаёт ва севгининг енгилмаслиги ва ғолиблиги ана шу жанг, ана шу кураш мевасидир.

Қора кучлар чангалида қолган гўзал Наргизнинг тириклиги, тўйиб-тўйиб нафас олиши, оташин юрагининг ҳаётийлиги севги ва ҳаётнинг асло енгилмаслигига бир мисолдир.

Бу ҳақиқатни Бўрон ҳам, Хоруд ҳам тушунардилар. Шунинг учун ҳам улар Наргизнинг нафас олаётганини, юраги дукиллаб ураётганини сезишлари билан уни ўлдиришга, яъни севгидан, ҳаётдан асар ҳам қолдирмасликка қарор бердилар. Улар ушбу қарорни ижро этиш учун Наргизга ажал найзаларини санча бошлаганларида, гўзалнинг кичик қалбидан:

— Бамбур! Асаларилар шоҳи Бамбур! Кел, мени халос эт!— деган мағрур хитоб жаранглаб кетди.

Шу биргина сўз Бўронни ҳам, Хорудни ҳам саросимага солиб, титратиб, қалтиратиб

юборди. Улар жон талвасасига тушиб қолдилар.

Бамбур ёлғиз учиб келмайди, унинг минг-минглаб, миллионлаб дўстлари бор. Ана шу улуғ куч уларни эсанкиратиб қўйди. Бўрон куч ишлатиш фойда бермаслигини тушунди-да, жазодан қочиб кутулиш ва ўз қора ниятига етиш учун Наргизни алдаш йўлига ўтди.

— Тақдиринг менинг измимда, — деди у Наргизнинг бошига эгилиб, — сени бор қилиш ҳам, йўқ қилиш ҳам фақат менинг қўлимда. Куч-қудратимни, нималарга қодир эканлигимни бугун ўз кўзинг билан кўрдинг. Истасам, дарёлар тескари оқади, истасам, денгизлар чайқалиб, ҳайқириб, одамзодни бир зумда ўз қаърига тортиб кетади. Истасам, дўл ёғади, сел келади, момақалди роқ гуриллаб, ер остин-устун бўлади. Истасам, тоғлар ағдарилади, боғлар хазон бўлади, экинлар қурийди. Ҳаёт сўнади. Менинг қудратим ана шундай беҳисоб ва беаёвдир. Гўзал Наргиз, мен фақат сенинг олдингда тиз чўкиб, марҳамат қилишингни сўрайман. Рози бўл, умрбод йўлдошинг бўлай, дунёнинг барча бойлигини сенга тортиқ қилай, бўйинг барабар олтинга кўмай!

Наргиз аста кўз очди ва Бўроннинг жирканч башарасига нафрат билан тикилди. Бўрон пок чехрали қизнинг нафрат билан ёнаётган кўзларига қарай олмади, ожизларча қалтиради.

— Мен — ҳаёт, сен — ажалсан! — деди Наргиз жаҳл билан. — Буни аввал ҳам айтганман сенга! Ҳаёт билан ажал муттасил олишганидай, мен ҳам сен билан курашганим курашган!

Наргизнинг сўзлари Бўроннинг вужудини тешиб ўтгудек бўлди. Гулнинг нозик қалбидан бу қадар сўзлар отилиб чиқишини кутмаган Бўрон, энди яна таҳдид сола бошлади:

— Ё розилик берасан, ёки...

— Ўлганимда ҳам рози бўлмайман!

— Сабаб?

— Сабабини баён этдим, ажал элчиси!

— Кураш — мушкул иш, сенинг қўлингдан келмайди. Осон ишни ўйла, гўзалим!

— Мушкулни мардона енгаман! Дўстларим, дугоналарим менга мададкор бўладилар.

— Менга бас келадиган куч жаҳонда йўқ! Олишаман десанг, овора бўласан. Рози бўл!

— Йўқ!

— Бамбурни кутма. У аллақачон ўлдирилган.

— Елғон!

— Ўз қўлим билан ўлдирганман.

— Ишонмайман!

— Сени ҳам ўлдираман, жонинг ширин эмасми?

— Пок севгига жонимни фидо қилганман. Сен шу севгининг душманисан. Мен ҳаёт гулиман, сен вабо элчисисан, йўқол кўзимдан, қузғун!

Бўроннинг ранги ўчди, қони қочди. Унинг сабри тугаб, тоқати тоқ бўлди. Аламига чидолмай осмонни қоплаб турган қора булутларга қараб ҳайқирди. Яна чақмоқ чақиб, яна момақалди роқ гуриллади. Жаланинг шовқини, дўлларнинг тасир-тусури, гулдурак ва суронлар еру кўкни ларзага келтирди.

Гуллар боғини тагин тун зулмати қоплаб олди...

... Бамбур ҳақиқатдан ҳам Бўрон билан Хоруд найранги натижасида Наргизи йўлини йўқотиб қўйган эди. Қайга бош урса вайронага дуч келар, у кўрган йўллар, у сайр қилган боғлар, чаманлар, водийлардан

асар ҳам кўринмасди. У билган дарёлар тескари оқар, у кўрган қоялар муаллақ, у севган турнакўз булоқлар қайнамас, оқар йўллари ҳам кўмиб ташланган, у тинглаб маст бўлган қўшиқлардан ному нишон йўқ эди. У адашиб кетди. Қора кучлар уни адаштириб юборди. Йўл юрди, узоқ-узоқ йўл юрди, йўл юрса ҳам мўл юрди. Наргизи туфайли чекмаган азоби, чекмаган алами қолмади. Тунлари юлдузлардан, кунлари шамоллардан, тунлари елдим оёқли оҳулардан, кунлари ўткир кўзли бургутлардан сўраб чарчади. Ҳеч биридан кўрдим, эшитдим, деган жавобни ололмади. Унинг саволига олам гунг эди. Бўрон билан Хоруд ҳаммасини гунг қилиб қўйган эди.

Бамбур сабрининг ниҳояси битди. Айрилик алангасидан тоқати тоқ бўлди. Озиб-тўзиб кетди. Ахири муҳаббатларини ўзининг сўнмас ёғду ипаклари риштаси билан йўргаклаган офтобга илтижо қилди:

Офтоб,
Офтоб,
Қайдасан, офтоб?
Қани Наргиз,
Қани у моҳтоб?
Қани ўзинг ёйган поёндоз?

Офтоб,
Офтоб,
Ахир, бер жавоб!

Азобимга тезроқ чора қил,
Ёвузларнинг юзин қора қил!
Наргизимни кўрсат,
Авайла,
Булутларни пора-пора қил!

Наргиз,
Наргиз,
Севгим йўлдоши!
Ҳаётимнинг аввали, боши!
Овоз бергил,
Овоз,
Қайдасан?

Наргиз,
Наргиз,
Бахтим қуёши!

Офтоб ошиқ Бамбур ноласини эшитди, жавобга шайланди, булутларни йиртиб, унга йўл кўрсатмоққа шошилди. Лекин Бўрон билан Хоруд бошлиқ қора кучлар қўймади. Кўкда тўполон турди, булутлар галаси жумбишга келди, офтоб уларни алғоқ-далғоқ қилмоқчи эди. Доно Бамбурга шунинг ўзи ҳам бас эди. Душман Гуллар водийсига, наргизлар боғига борадиган йўлни ўзи то-

пиб берди. Бамбур отини ўша тўполон турган осмон остига қараб бурди. Тоғлар ошди, дарёлар ошди, чўллар, саҳролар ўтди, адирлар ва қирларни ортда қолдирди. Ниҳоят ёр висолини топиб келди... Гуллар водийси тепасига келганида кимнингдир фарёди қулоғига эшитилди. Бу овоз жуда йироқдан келарди. У ушбу овоз Наргизнинг овозига ўхшаб кетганидан даҳшатга келди...

Гўзал Наргизни излаб келаётган Бамбур маъшуқасининг фарёдини эшитди, унинг бошига кулфат ёғилганини англади-да, гулқизнинг қийқириғи келган томонга парвоз қилди.

Бамбур тепадан учиб ўтди-ю, ҳанг-манг бўлиб қолди. Наргизнинг гулзорини зулмат ва қоп-қора тутун қоплаб олибди, тўрт атрофга қабристон сукути чўкибди. Бутун водийнинг зеб-зийнати бўлган турли-туман гуллар Хоруд ва Бўрон юборган офат натижасида ерпарчин қилинибди. Гулларнинг япроқ ва ғунчалари сўлиб, қуриб ерга тўкилибди, новдалари эса, Хоруд заҳари билан оғрибди. Ўз севгилиси Наргизни ахтариб келган Бамбур Гуллар боғи ўрнида қўрқинчли саҳрони кўрдию фигони фалакка чиқди.

Бамбур Наргизнинг ватани — Гуллар боғини яхши билар ва шунинг учун ҳам эртадан-кечгача шохдан-шохга қўниб, гўзал

Наргизини сўроқлаб унинг хаёлида тонгни тун, тунни тонг қилди.

У нима қилишини, севгилисини қаердан ахтаришни, кимдан сўроқлашни, кимдан ёрдам кутишни билмай қолди. Унинг ҳали эшитгани фарёд ҳам тинган эди.

Бамбур боғ ўрнида бўм-бўш сахро ястаниб ётганига қарамай, унда кун бўйи учиб юрди, Наргизини излаб тополмади, ниҳоят, дармондан кетди.

У Гуллар боғи ўртасидаги катта харсанг тош устига қўнди-да, гўзал Наргизини истаб қанча-қанча азоб-уқубатлар тортганлигини, қанча-қанча ғам-алам чекканлигини эслади, у ёр висолига етмоқ тилагида нечача йиллар самарасиз учганини эсларкан, мунчоқ-мунчоқ ёш доналари юзларига юмалаб тушди.

Узоқ-узоқларда музыка йиғларди. Юракларни пора-пора қиладиган бу куй аста-секин зўрайиб Бамбурни ўз ҳукмига бутунлай тортиб олди. Эҳтимол, бу куй Бўрон билан Хоруд таҳқирлаган гўзалнинг оҳу зоридир. Эҳтимол, бу куй узоқ кунлар ёр жамолини кўролмаи сарсон-саргардон бўлиб юрган йигитнинг ноласидир. Эҳтимол, бу куй Бўрон билан Хоруд жабрини тортган гул-ғунча-

лар йиғиси, ҳаёт ва севги йўлида курашга бел боғлаганлар — Наргизнинг вафодор дўстлари юрагидан отилиб чиққан садоқат таронаси, бирлашиш чақириғидир.

Тош устида хаёл суриб ўтирган Бамбур севги йўлида, бахтли ҳаёт йўлида минг-минг азоб-уқубатларга дучор бўлганларга қўшилиб куйлади:

Наргиз ёрим,
Вафодорим,
Қайлардасан,
Гулбаҳорим?

Излаб келдим,
Бўзлаб келдим,
Ишқ нақлини
Сўзлаб келдим.

Кел, жонгинам,
Армонгинам,
Жонимга жон,
Дармонгинам!

Қани баттол?
Қани қаттол?

Зуғуми зўр
Ўша дажжол?

Чиқсин бу дам,
Берса чидам,
Бўрони ҳам,
Хоруди ҳам!

Қани Бўрон,
У зўравон?
Бошларига
Солай қирон!

Наргиз ёрим,
Вафодорим,
Қайлардасан,
Гулбаҳорим!

Бамбур қўшиғи эзилган, янчилган ногирон қизларга куч-қувват бағишлади. Улар аста-секин бош кўтариб, яна очила бошладилар.

Мана, энг олдинда гўзал Лола келаётир. Одатдагидек, унинг юзларидан, кўзларидан нур томади. Унинг ёқимли табассуми азиз дўстларига бўлган олижаноб муҳаббатининг нафис ифодасидир.

Унинг орқасидан оппоқ Атиргул келаётир, унинг кўйлаги ҳам, нимчаси ҳам, бошидаги чиройли дуррачаси ҳам ҳарир оқ шоҳидан. Қулоғидаги исирғалари ҳам оппоқ. Унинг сутга чайиб олгандек тўлиқ, оқ юзи ойга ўхшайди. Гўё у қадам қўйган ерда тўлин ой пайдо бўлади-ю, тўрт томонни нурга белади.

Орқада яна бир тўда қизлар келаётир. Бу қизларнинг чиройли кўзларида ҳаёт ва севги ўтлари чақнайди, юзларидан баҳор нурлари томади. Улар пайдо бўлиши билан водийга нур сочилди. Гуллар боғи ёришиб кетди.

Ана шу гуллар, чечаклар ўртасида Наргиз ҳам келаётгандай туюлди. Гўё унинг чеҳраси заъфарон, кўп машаққат, кўп азоблар тортгани, ҳасрат ўтида ўртангани сезилиб тургандай кўринарди. Аммо бу соғиниш туйғулари эди, холос. Наргиз қизлар ичида йўқ эди. У севимли ёри ишқ-муҳаббати билан узоқ-узоқларда ғам-ғуссада ўр-

таниб ётарди. Наргиз Бўрон билан Хоруднинг дўқ-дағдагаларидан ҳам, ўлдириш ҳақидаги таҳдидларидан ҳам, ҳийла ва макридан ҳам қўрқмай, вафоли севги йўлидан чекинмай курашарди.

Бамбур қизлар ичида Наргизни тополмай, ғам дарёсига ғарқ бўлди, оҳу зор чекди. Аммо қизларнинг қалбидаги ишонч, кўзларидаги севинч унинг юрагига далда берди, умид бағишлади. Чеҳраси очиқ қизлар қаҳрамон Бамбурни самимий табрик этдилар.

Лола :

— Бахтиёрмиз, сени кўрдик Бамбуржон!

Атиргул :

— Бахтиёрмиз, сени кўрдик, паҳлавон!

Бамбур қизларни самимий табриклади.

Қип-қизил шоҳилардан кийинган Лола ўртага тушди-да, барча қизларнинг севимли ашуласини бошлаб юборди. Уларнинг қўнғироқ овозлари, ҳаётбахш куйлари ғам-ғуссани унуттириб юборди. Дўстлар ҳаёт ва севги тантанасини тараннум этдилар.

Салом, севги, салом, саодат,
Салом, ҳаёт, салом, ҳаловат!
Салом сенга, ҳаёт ошиғи,
Парвоз этсин ҳаёт қўшиғи!

У, боғлардан-боғларга ўтсин,
Ёвлар бағрин садпора этсин!
... Салом, севги, салом, саодат,
Салом, ҳаёт, салом, ҳаловат!

Салом сенга, ҳаёт ошиғи,
Парвоз этсин ҳаёт қўшиғи!
Уни тинглаб уйғонсин гуллар,
Қайтиб келсин қушлар, булбуллар!

Қўшиқ садосидан чаманлар жонланди.
Зулмат йўқолиб, нур ёйила бошлади. Уча-
уча қушлар қайтиб келдилар, боғлар яна
аввалгидай қушлар овозига тўлди. Қушлар
ҳам, гуллар ҳам, булбуллар ҳам Наргиз
билан Бамбур севгисини, Гуллар боғи оро-
мини куйлар, ҳимоя қилар, ҳимоя қилган-
да ҳам якка, тарқоқ ҳолда эмас, балки бир-
лашиб, уюшиб ҳимоя қилиш учун тайёр
эканликларини куйлардилар.

Уларнинг қўшиғи буюк қасамёд билан
туғади:

«Хоруд билан Бўрон водийдаги ҳаёт ва
севгини йўқ қилиш ниятида, Наргиз билан

Бамбурни йўқ қилиш ниятида келган эканлар, шу ният билан боғларга заҳар сочиб, офат келтириб, дўл ёғдириб, ҳамма ниҳолларни қуритган эканлар, бунинг ҳаммаси учун у қора кучлардан ўч оламиз. Гуллар боғининг умрбод яшнамоғи учун, Наргиз билан Бамбурнинг дийдор кўришмоғи учун, севги ва дўстлик тантанаси учун курашамиз ва албатта енгамиз!»

Ҳаёт курашсиз бўлмайди.

Одамлар курашадилар. Қушлар курашадилар. Гуллар курашадилар. Ғалаба фақат кураш билан келади!

Курашишга аҳд-паймон қилган дўстлар Гуллар боғини кўздан кечирдилар.

Дарахтлар ва гуллар таг-томиригача қуриб, майсалар ва чечаклар сарғайган эди. Бутун водийда Хоруд билан Бўрон ҳукмрон эди. Тоғларнинг ён бағирларида кўкарган ва ёқимли шаббодалар билан силкиниб турган эркатой чечаклар, гўзал би-нафшалар, зангор бахмал майсалар — ҳаммаси офатга йўлиқиб, хас-хашакка айланган эди.

Бутун водийга ҳаёт суви бериб турган турна кўзли булоқлар аллақачон қуриб қолган, сойларнинг тубида бир томчи сув топиш амримаҳол эди.

Хуллас, водийда ҳам, Гуллар боғида ҳам аввалги ҳаётдан асар қолмаган эди.

Гуллар, қушлар тўпланишиб, тун бўйи маслаҳатлашиб чиқдилар. Улар куйлашиб, чуғурлашиб, ҳаёт ижодчиси — қуёшни:

— Тезроқ бош кўтар, бизга мададкор бўл! — деб чақирдилар.

Ниҳоят тонг отди...

Тонг отди-ю, олам ёришиб кетди.

Қуёш олтин нурларини сочиб, хазон бўлган ҳар бир гулни, майсани, ҳар бир дарахт ва ниҳолни силаб-сийпаб эркалади.

Гуллар боғи аста-секин уйғониб, ерда кўкатлар кўринди, гулларнинг шохларида куртаклар пайдо бўлди, дарахтларнинг таналарига ҳаёт суви югурди-да, кўм-кўк япроқлар мавж ура бошлади.

Тоғлардан водийга баҳор шаббодалари югуриб тушиб, гул ҳидларини ҳар ёнга сочи.

Булоқлар ва сойларнинг тубларида зиллол сувлар ялтиради.

Қушлар, гуллар ғалаба қилаётган ҳаётни, кўкараётган табиатни, яшнаётган водийни, гуллаётган баҳорни қўшиқ айтиб табрикладилар.

Бу вақт ҳижронзада Бамбур Наргизини топган, унинг боши узра парвона эди. У ёрини гуллар водийсининг харобага айланган этагида, Бўрон суриб ташлаган хазонлар орасидан топди. У зўрға нафас олар, нозик, назокатли оёқларини йиғиб, қучоқ-

лаганича дийдираб ётарди. Севгилиси Бамбур эгилиши билан унинг илиқ ва жозиба-ли нафасини сизди, раҳмсизларча қувратиб ташланган гиёҳлар орасида оҳиста қимир-лади, ҳаёт кўланкаси тушганини ҳис қилди. Қаҳрабо юзларига соя ташлаган узун, қоп-қора киприкларини зўрға кўтарди, ниҳоят кутганини, кутишдан чарчаганини, бутун умри соҳибини кўрдию ўзини унинг қўлларига ташлади.

Бамбур гўзал Наргизини хазонлар орасидан кўтариб олди ва унинг сўлгин чеҳрасига ҳижрон оловларида яллиғланган чеҳрасини қўйди. Шу он еру осмонда зилзила турди, Гуллар боғини, гуллар водийсини бўғиб ётган қора муҳит пардалари чекилди, осмонда қўрғошин сингари осилиб ётган даҳшатли булутлар парча-парча бўлиб кетди, қуёш, Бамбур ва Наргизнинг дўсти, қадрдон Қуёш ярақлади, Бўрон билан Хоруд узоқ-узоқларда, уфқда қип-қизил қонга бўялдилар. Чанг-тўзони чиқиб ётган водийни кўм-кўк гиёҳлар қоплади, дарахт новдаларида худди ипак қуртларидек куртаклар ғимирлаб қолдилар. Ҳаёт бош кўтарди, гуллар шовқини кўтарилди...

Наргиз Бамбур қўлларидан ерга тушди,

сўлгин баргларига жон кирди, уларни пуркаб-пуркаб севгилисига салом қилди.

Улар энди қайта нафас олаётган қушлар, булбуллар, гуллар олдига йўлландилар...

Уларни булбуллар куйлаб муборак қилишди.

Қушлар бошларида ўйнаб парвона бўлишди.

Лола, Наргизнинг энг севикли дугонаси Лола уларнинг олдига югуриб пешвоз чиқди ва оёқлари остига севинч ёшларини тўкди.

Атиргул севинчи ичига сиғмай ўртоғининг бўйнига осилиб йиғлади.

Гуллар боғи Наргизбону билан Бамбур баҳодирини чапак чалиб қаршилади. Осмонни фалакдан қуёш тушиб келди, қақроқ ўзанларни тўлдириб оқаётган дарё шовқини байрам билан муборак қилгандай туюларди. Қизлар базми бошланди.

Гуллар боғи ўртасидаги баланд тош устида ажойиб гул очилди. Бу гул — гулларнинг энг нозиги — Наврўзгул эди. У пушти ранг шоҳидан кўйлак, зангори шоҳидан чолвор кийиб ясанган, енгларини, ёқалари ва этакларини ранг-баранг япроқчалар би-

лан безатиб олган эди. Наврўзгулнинг исиргалари ҳам, маржонлари ҳам турли-туман чечаклардандир. Буларнинг ҳаммаси унинг хуснига ҳусн қўшиб турибди. Унинг бошидаги оқ-қизил дуррачаси юлдузлардай чақнайди. Хумор кўзларида севинч порлайди.

Наврўзгул Гуллар боғига кўз ташлади-ю юраги ачишди, афсусланди. У ўз дугоналарини кўрди-да, уларнинг бошларига оғир кулфат тушганини англади. Хоруд билан Бўронга қарши ғазаб-нафрати қайнади. Қани энди кучи етса-ю, Бўронни ҳам, Хорудни ҳам чангалига олиб ғижимлаб ташласа, оёқларининг остига олса-ю, талқон-талқон қилса!

Унинг ҳамдардлигини, дўстлигини гуллар тушундилар. Лола ҳам, Наргиз ҳам, Атиргул ҳам Наврўзгул атрофини ўраб олдилар. Бамбур учиб келиб, Наврўзгул ёнига қўнди-да, баҳор чечагини эркалай бошлади.

Наврўзгул чақноқ кўзлари билан дугоналарига тикилиб, қўшиқ бошлаб юборди:

Гулларжон, боғимиздан
Офатларни қувайлик.
Нозик япроғимиздан
Ғуборларни ювайлик.

Бўрон — кучли, Хоруд ҳам
Бўрондан қолишмайди.
Улар билан бу олам —
Қоронғи, ёришмайди.

Аммо, бирлашсак, дўстлар,
Ҳар қандай ёв қочади;
Ахир, кичик юлдузлар
Бирлашиб нур сочади.

Гуллар ҳам, Бамбур ҳам Наврўзгулнинг
қўшиғини баралла кўтардилар:

Агар бирлашсак, дўстлар,
Ҳар қандай ёв қочади;
Тўғри, кичик юлдузлар
Бирлашиб нур сочади.

Шу пайт Бўрон гулларнинг аҳд-паймо-
нидан хабар топди, уларнинг қўшиғини
эшитиб, чечакларни ҳам, Бамбурни ҳам ма-
зах қилиб кулди.

Бўрон:

Менга қарши боришга,
Бўрондан ўч олишга
Кўплар уриниб кўрган,
Аммо, бари маҳв бўлган.

Мени енгмоқ бўлганлар
Ўз жонидан тўйибди,
Курашни, ҳей нимжонлар,
Сенларга ким қўйибди?!

Бўронга Хоруд жўр бўлди:

Заҳрим-заққумим билан
Сенларни кемираман.
Нишон ҳам қолдирмайман,
Бутунлай емираман.

Наврўзгул: Бизларни ожиз деманг,
Душманлардан ўчлимиз,
Хоруд нима? Қилсак жанг,
Бўрондан ҳам кучлимиз!

Лола: Қип-қизил рангим билан
Зулматни қочираман.
Мардлигим, жангим билан
Сенларни шошираман!

Атиргул: Агар хушбўй таратсам
Ўлимтиклар қочади.
Қўшиғимни янгротсам,
Дўстлар қучоқ очади!

Оқ атиргул: Бизларни ожиз дема,
Курашда солишамиз.
Уятчанг бир қиз дема,
Йигитдек олишамиз!

Бамбур: Дўстлар, қани юринглар,
Тоғдай маҳкам туринглар!
Асло билмай омонни,
Хоруд билан Бўронни
Епирилиб уринглар,
Қани, дўстлар, юринглар!

Наврўзгул билан Лола водийдаги ва Гуллар боғидаги барча гулларни бирлаштириш режасини тузаётганларида, Наргизнинг дугонаси Сариқгул, бу курашга Ёвунгулни тортиш керак, деди. Наврўзгул ҳам, Лола ҳам уни билардилар. Ёвун ҳеч сўлмас ёшлик гули эди. У ҳеч қандай таҳдиддан қўрқмас, ҳеч қандай курашдан тоймасди. Наврўзгул билан Лола рози бўлишди.

Дўстлар суҳбати қизиб, улар жангга отланиб турганда, тоғ тепасида ажойиб бир қўшиқ эшитилди. У ерда гўё қуёш порлаб кетгандай бўлди. Бутун водий ёришиб, Гуллар боғи қўшиққа тўлди. Қуёш шуълаларига кўмилиб, беқиёс яшнаб, қизғиш қалпоқли Ёвун гули кўринди. У водийдаги ҳамма гулларга салом бериб:

— Мени тоғ бағрини тўлдирган боғларнинг мевалари — бодом, шафтоли, анор, ўрик, олма гуллари юбордилар. Мен уларнинг кучини, қувватини ўзимда мужассамлантирганман, — деди.

Гуллар уни шод-хуррамлик билан кутиб олдилар. Ҳаммалари бир-бирлари билан қучоқлашиб кўришдилар. Бамбур эса, Ёвуннинг елкасига қўниб, унинг бошини силади.

— Асаларилар энг хушбўй асални се-

нинг япроқларингдан сўриб оладилар, гўзал,— деди Ёвунга Бамбур.

— Сизлар очилганингизда, гўзал дугоналар,— деди гулларга Ёвун,— бизнинг боғларимиз ҳам яшнаё бошлайди. Сизнинг гулзорларингизда қўшиқлар янграганда, бизнинг мевазорларимизда гунчалар барг ёзади. Сиз — баҳор нафаси, сиз — илк чечакларсиз. Сизнинг боғингизда қора Бўрон ҳайқираркан, сизни Хоруд эзиб-янчиб пайҳон қиларкан, бизнинг боғларимизни ҳам зулмат қоплайди, бизлар сизнинг уйғонишингизни кутдик. Чунки биз, ҳаёт сўнмайди, деб ишондик!

Ёшлик гулининг кўзларида кураш ўтлари чақнади. У ўз қалбида тошган мардлик туйғуларини ифодалаш учун дўстлар даврасига тушиб, тоғ рақсини бошлаб юборди. Ёшлик гули ўз рақсида гўзал водийга, Гуллар боғига бўлган меҳр-муҳаббатини, Хоруд билан Бўронга нафрат ғазабини ифодалади. У гоҳ қўлларини чўзиб, дўстларга мададкор эканини билдирар, гоҳ эса, муштумини қисиб, ёвлар турган қоронғилик томон ғазаб билан интиларди.

Ёвуннинг кураш шижоатини ифодалаган рақси Лолани ҳам, Наврўзгулни ҳам, Нар-

гизни ҳам, бошқа ҳамма гулларни ҳам жуда севинтирди. Унинг рақсидан илҳомланган дўстлар Ёшлик гулининг ёнига тушиб, ғайрат билан ўйинга қўшилиб кетдилар.

Бу ўйин, бу тантана Хорудни ҳам, Бўронни ҳам ғоят даражада ғазаблантирди. Улар аламларига чидолмай, жазавалари тутиб, ўшқириб, бақириб, дўқ уриб, шовқин сола бошладилар.

Бўрон билан Хоруднинг аҳволини кўрган Ёшлик гули уларга қараб қичқирди:

— Қани, ҳей Хоруд, Бўрон! Келинглари! Ҳақиқий жанг қанақа бўлишини кўрсатиб қўяйлик.

У шу сўзларни айтар экан, музика янгради. Гуллар сафга тизилдилар-да, Ёшлик гулининг буйруғини кутиб турдилар.

Гуллар боғига Хоруд билан Бўрон жонжаҳдлари билан ёпирилдилар. Улар гулларни писанд қилмай, бақириб, чақириб, увиллаб, гувиллаб, хуруж билан кела бошладилар. Бамбур Ёшлик гули қаторига турди, орқаларидан Лола, Атиргул, Наврўзгул, Наргиз ва бошқа гуллар, чечаклар қора кучларга қарши ҳужумга ўтдилар.

Улар шундай ғазаб ва шиддат билан ҳужум қилдиларки, Бўрон ҳам, Хоруд ҳам,

кутмаганда шошиб қолишди, калтак еган бўрилардек эсанкираб қолишди. Ҳалигина ўзлари масхара қилган «ожизлар»нинг калтаклари, найзалари, бутун водий бўйлаб, тоғу тошлар, даралар бағирлаб қилган ҳужумлари қора кучларни талвасага солиб қўйди. Улар гандираклаб, ҳолсизланиб қолдилар. Севги ва ҳаёт нурига тоқат қилолмадилар, кўзлари тиниб, дармондан кетдилар, узоқ, қақшатғич жанг ва зарбалардан кейин водий бўйлаб саф тортган чаман гуллар, лолалар қаршисида, шохдан шохга ўтиб ҳаёт ва ғалаба қўшиғини куйлаб юрган қушлар, булбуллар қаршисида таслим бўлдилар, адолат, севги ва ҳаёт қўшиғи тантана қилди!

Қовжираб қолган хас-хашаклардан ясалган Хоруд ҳам, боягина чираниб турган Бўрон ҳам энди ожиз. Бўрон энди чақмоқ ва момақалдиуроқлари билан, жала ва дўллари билан, даҳшатли шамол-тўполони билан таҳдид қилолмай қолди. Улар сувга тушган мушукдай кўринардилар. Уларнинг барча кийимлари энди мотамсароликни эслатарди.

Бу ҳаёт ғалабаси, севги тантанаси эди!
Қора кучлар енгилиши билан Гуллар

боғи яна яшнаб кетди. Мардона курашиб,
Хоруд билан Бўронни енгган, озод ҳаёт ва
бахтли севгига муяссар бўлган асл дўстлар
қўлга киритилган ғалабани тантана қилди-
лар. Баланд тоғларнинг ён бағирларида
куйлар янгради, рақс бошланди. Лола ўйин
бошлаб берди, оқ-қизил Атиргул ҳам, Нав-
рўзгул ҳам, Ёшлик гули ҳам, Наргиз ҳам
ўйинга қўшилдилар.

Зафар шодиёнаси баҳор қўшиғига ула-
ниб кетди.

Шуқуҳ билан келади баҳор,
Лолаларга тоғлар келар тор!
Ҳузур билан балқиди қуёш,
Чекинади зулмат ва ғубор!

Баҳор келди, баҳор — ғоят соз,
Баҳор — ҳаёт, баҳор — севги, роз.
Баҳор, севги яшаган боғда
На зўр яшар, на зоғ, на аёз!

Яна баҳор, мислсиз гўзал баҳор келди. Барча гуллар, чечаклар, дарахтлар, майсалар, ниҳоллар яна кўкариб, ўсиб, куч йиға бошладилар, илгариги бир шох ўрнида энди икки-уч шох ўсиб чиқди, илгариги бир япроқ ўрнида, энди ғужум-ғужум барра япроқлар пайдо бўлди, илгариги бир ғунча очилган ерда энди ўнлаб ранг-баранг ғунчалар етилди; майсалар ҳам олтин тупроқнинг мўл-кўл озуқаси — кулиб турган қуёшнинг ҳаётбахш нурларидан баҳра олиб, қулф уриб яшнадилар.

Гуллар боғининг илгариги бир ҳуснига ўн ҳусн қўшилди, тошлар орасидан сизиб чиққан зилол булоқлар шўх-шўх қўшиқлар айтиб, яна гулларни баҳраманд қилдилар. Водийни кесиб ўтган сой яна тўлиб-тўлиб оқди ва барча ўсимликлар томирига ҳаёт бағишлади.

Бутун водий бахтли келинчак шарафига тикилган жимжимадор сўзанадай товланди.

Гуллар боғининг эрка фарзанди Наргиз аввалгидан ҳам гўзалроқ бўлиб тўлишди. Унинг бошида ҳам, қадди-қоматида ҳам, қўлларида, оёқларида ҳам ранг-баранг япроқчалар жилва қилди. Бўйнига таққан маржонлари қуёш нурида юлдузчалардек порлади.

Наргизнинг юрагида яшнаб келган асл орзу ана шу баҳорда биринчи марта амалга ошди: у, асаларилар учиб келган фаслда барг ёзди, очилди. Ана шунда Наргиз Бамбурнинг висолига етди.

Тўй сўзанаси бутун водийни чамандай қоплаб олди. Наргиз билан Бамбур мурод-мақсадларига етидилар.

Шод-хуррам Бамбур сарвқомат Наргиз оёғига эгилди.

Гуллар боғида бахт-саодат қарор топди.

Хотима

Биз тушган кема Кашмирнинг Жилам дарёси ўртасидан сузиб борар экан, Наргиз ва Бамбур севгиси, вафоси ҳақидаги, уларнинг сон-саноксиз дўстлари тўғрисидаги ана шу ажиб қўшиқни эшитдик. Бу қадимий қўшиқ бизни чуқур мазмуни, тенгсиз латофати билан мафтун этди.

Шу қўшиқни куйлаган кишилар — дарёнинг икки қирғоғига йиғилган юз минглаб дўстларимиз улуғ Октябрь юртидан келган меҳмонларни чин қалбларидан табрикларлар. Кашмир ва Жамму меҳнаткашлари совет кишиларига мурожаат қилиб: «Сизнинг келишингиз — бизнинг қувончимиз», дедилар.

Булар гўзал водий боғбонлари, тоғлардан тушган ғаллакорлар, чорвадорлар, шаҳарларнинг ишчилари, моҳир ҳунармандлар эдилар. Булар мустамлакачилар зулмига қарши, ўз ватанининг озодлиги ва мустақиллиги йўлида ҳормай-толмай курашиб,

ғалаба қозонган, ер ислоҳотини муваффақиятли ўтказиб, халқ фаровонлиги учун, ер юзида тинчлик ва бахтли келажак учун курашаётган азаматлардирлар.

Жилам дарёсида сузар эканмиз, қирғоқларда сурнай садолари, ёқимли қўшиқлар янграрди. Биз бу қўшиқларни тинглаганимизда Кашмир ва Жамму халқларининг мустамлакачи золимларга қарши курашларини, уларнинг Наргиз ва Бамбур тимсолида куйлаган мард ўғил ва қизларини кўз олдимизга келтирдик.

Кашмирлик дўстларимиз билан бўлган тарихий учрашувлар, қизгин суҳбатлар бир умр ёдимизда сақланади. Ушбу қисса ҳам ана ўша унутилмас кунлар таассуроти ўла-роқ ёзилди.

Биз бунда Кашмирлик ва Ҳиндистонлик дўстларимизга бўлган муҳаббат ва эҳтиром туйғуларимизни изҳор этишга интилдик.

Сринагар — Деҳли — Тошкент

1955 йил декабрь — 1956 йил август, 1977 йил.

СЎНГГИ СУЗ

Бутун Кашмир водийсига ҳаёт армуғон этган улуғ Жилам дарёси Сринагардан ўтади. Аммо у, қаердан бошланади? Қаердан олиб келади у ҳаёт сепини Кашмирга?

Чўққилари осмони фалакни ушлаб турган мангу музликлар қалъаси Ҳималайдан олиб келади, унинг серсатоват она кўксидан, ризқ-рўз манбаидан, уларнинг худди қишлоқ болаларидек шовқин солиб тушиб келаётган саноқсиз ирмоқларидан, албатта! Улар то Жиламга етгунларигача чексиз ва осойишта даралардан, дала-даштлардан, чўлу биёбонлардан, чаман оро йўллардан ўтадилар, жуда узоқ-узоқ йўл босадилар. Жиламга етиб, Сринагарда улуғ дарёга айланадилар, енгилмас қудрат касб этадилар!

Адиб буни рамзан халқ қудратига, худди ана шу ирмоқлар сингари қайнаб чиқиб, улуғ қудрат касб этган, ўз мустақиллиги ва озодлигини топган, бир-бирини суяб, бир-бири билан елкама-елка ҳаёт қураётган буюк халқ заптига муқояса қилади. Дарҳақиқат, Ҳималай бутун бир қитъани боқади, суғоради, ардоқлайди, ризқ-рўз ташийди унга, битмас-туганмас хазиналар сандиғига айлантиради уни. Ҳималай ўзи бахш этган дарёлар қучоқлаган водийларни баҳор тақинчоқлари билан безайди, ёз ньематлари билан тўлдиради, лолаларга, чечакларга, турлитуман гулларга, бинафшаю гулиҳамишабахор, бойчечагу жамбили-райҳонларга кўмади. Адиб дунё, ҳаёт, гўзаллик фақат инсонларгагина, бахтли ҳаёт қурувчи инсонларгагина эжанлигини куйлайди, уни ҳеч қандай ёвузлик, ҳеч қандай қора ният, зулумот босмаслиги керак, бу — инсонларнинг қадимий кўҳна орзуларидир, дейди. Бу муқаддас орзу ва умидлар қўшиғини асрлар бўйи кўксидан сақлаб келаётган Кашмир афсонасининг ҳақиқатга айланишини хурсандлик билан мадҳ этади, катта талант билан, баланд завқ ва тафаккур билан куйлайди: „Чўққилари осмон билан ўпишган тоғлар этагидан қайнаб чиққан зилол сув кўз илғамас ирмоқлардан оқиб тушади-ю,

кенг, гўзал сой тубларида шўх ва ёқимли куйлаб, водийларга равона бўлади. Равона бўлади-ю, дараларни, далаларни, чўлларни кезиб, узоқ-узоқ йўл босади... У, қанча узоқ йўл босса, шунча кўп булоқлар, ирмоқлар, сойлар ва жилгалар унга келиб қўшилаверади ва шу кўйи улуғ дарё ҳосил бўлади... Улар ўша узоқ дараларда, чўлу биёбонларда якка-ёлғиз йўқ бўлиб кетишлари ажаб эмасди. Энди уларни ҳеч ким, ҳеч қандай куч ҳеч қачон йўқ қилолмайди!

Адиб куйлаган қўшиқ мана шу дарёга ўхшайди. Ҳаётбахш, мусаффо, гўзал, енгилмас! Энди ҳеч қандай куч уни тўсолмайди, саодат ва фаровонлик, тинчлик ва омонлик йўлига тўғон бўлолмайди!

Бугун прогрессив ёзувчи, наинки революцион ёзувчи, дунёда тинчлик барқарорлиги учун курашда, халқаро кескинликни юмшатиш ва бартараф шилиш учун, милитаризмга, реакцияга қарши кескин курашда, ижтимоий ва маънавий тараққиёт учун курашда, кишилик жамияти маданиятини бойитиш жабҳасида байроқдор! Бу — бугуннинг ва эртанинг, келажакнинг муҳим кун тартибиде турган бош масаладир. Бу асар ана шу мавзунини, кунларимизнинг бош масалаларидан биринини инъикос ва инкишоф этади. Асар воқеаларини сизни ўз сеҳрига олар экан, ана шу милитаристлар, реакция корчолонлари, ана шу зўравонлар, инсониятнинг ва борлиқ тирикликнинг ашаддий душманлари қилаётган қора юмушлар ёдингизга келади. Реакцияга, уруш оловинини ёқувчи бу зўравонларга қарши халқларнинг буюк қудратини, нафратини, ғазабинини ва лаънатинини ҳис қиласиз.

Бу қўшиқни мен биринчи бор эшитганимда (ҳақиқатан ҳам эшитганимда. Асар ҳали қоғоздалигида биринчи марта Ёзувчилар Союзининг, авторнинг ҳамкасабаларининг орасида, устозлар ўртасида, Союзнинг Биринчи май кўчасидаги биносининг ўқилган эди), адибнинг давр ва замон томиринини яхши билишига, мулоҳазасига, сўз, тил ва оҳанг кучига ҳайрон қолган эдим. Асар шундай самимий, содда ва фусункор, ўқимишли ёзилган эдики, лирикадан, ҳақиқий шеърдан ажратиб бўлмасди. Тинглардим-у, вазни би-

лан қофиясини ахтарардим хаёлимда, балки «бахри та-вил» дир деб ўйлардим. Аммо уларнинг биттаси ҳам йўқ эди, қора сўзнинг ўзида шундай чиройли эди. Оҳанг сел қиларди, оҳанг ва сўз, ҳиссиёт ва ҳаяжон етакларди кишини. Афсонавий образлар, гул билан гилам водий, водий бахтини муҳофаза қилиб турган, муҳофаза қилиб кузатиб турган баланд-баланд тоғлар, буюк Ҳималай ҳали юқорида эслаганимиз Кашмирни, ўша Сринагарни, ўша Жиламни, уларнинг одамларини эслатарди. Шунданми, ўқиганинг, тинглаганинг сари унинг музикаси, оҳанги, услуби нуқул «Бўрон қуши қўшиғи»ни, «Лочин қўшиғи»ни ўйингга соларди. Асар ана шу руҳда, ана шу услубда ёзилган эди.

Ана шунда мен адабиётимизда тагин бир воқеа юз берганига гувоҳ бўлган эдим. Бундай асарлар кутилмаганда пайдо бўладилар. Улар ўз муҳитларида воқеага айланадилар, даврни инъикос этадилар. Шунинг учун уни фавқулодда дейдилар. Фавқулодда асар эса, илмда кашф аталади. Кашф — бу халқ мулки. Халқ мулки эса, ўлмасдир. Асар ҳофизаси, моҳияти шуни тақозо қилади, шундай асар туғилганидан дарак беради. Бунини адабий жамоатчилик мамнуният билан қайд этди. Мен бугун ана шу асарнинг дунё тилларида 797 минг 500 нусха нашр этилган 26 нчи нашрига муҳаррирман. Ўзбек тилидаги бир неча нашридан ташқари у, рус тилида, украин, қозоқ, озарбайжон, тожик, туркман, қорақалпоқ, араб, урду, форс, хитой, эспиранто ва бир қанча бошқа халқлар тилларида бир неча мартабалаб нашр қилинди, нашр қилинмоқда. Жаҳон тинчлиги, ободонлиги ва фаровонлиги ҳақидаги бу қўшиқ бугун жаҳон прогрессив китъаларида.

Қисса совет халқларига дўст Кашмир халқининг машҳур афсонаси асосида, унинг гўзал Наргиз гули билан асалариси Бамбур муҳаббатлари, уларнинг бир-бирларига бўлган садоқатлари, адолат ва омонлик учун курашлари, уларнинг ажойиб дўстлари, дугоналари ҳақида, тинчлик ва фаровонлик душманлари Бўрон билан Хорудга қарши, уларнинг ёвузликларига қарши фидойи курашлари тўғри-

сидаги кўҳна, севимли эртаклари асосида ёзилган. Адиб бу эртакни Ҳиндистонга, Кашмирга қилган бир неча сафариди қайта-қайта эшилади, унинг самимий мазмуни, дилбар оҳанглари, Кашмирнинг эса, мафтункор табиати, одамларининг саховати, кўрки, меҳр-тароватлари узоқ вақт уни тинч қўймайди. Ўзининг бутун умри, илми, билими, ижоди, фаолиятини халқлар тинчлигига, фаровонлигига, халқлар дўстлиги ва қардошлигига, коммунистик партия идеалларига, унинг нуфузи ва фахрига бағишлаган адиб бу мавзунини ёнлаб ўтолмайди, қаламга олади. Бамбур ва Наргиз, Лола ва Атиргул, Наврўзгул ва Сарикгул, Оқ атиргул ва Ёвунгулларнинг ёвузлик тимсоллари бўлмиш Бўрон билан Хоруд ва уларнинг дажжолларига қарши курашини, ғалабасини, жаннатмисол водийларида абадий омонлик ва фаровонлик ўрнатганликларини куйлайди.

Бу ниҳоятда муҳаббат билан, ниҳоятда завқ-шавқ билан, авторнинг ўзи севган сўзи билан айтганда — маст бўлиб ёзилган қисса ҳақиқатан ҳам мана шундай шарҳга мансубдир. Адиб ҳақиқатан ҳам ўз қаҳрамонлари орасида юради, уларни ёвузлар балосидан асрайди, авайлайди, меҳр билан тасвир қилади.

«Фараз, хаёл, тасаввур бадиий асарнинг олтин бешиги. Фараз бу — бебаҳо заковат ва ҳадя», дейди Маркс. Адиб ўз мушоҳадасини етилганида, наинки сезади, уни кўради ҳам. Ана шунда асар илҳом билан маст бўлиб ёзилади, айтганлари кишини ларзага солади. Чунки, у наинки мушоҳадасини кўради, уни айтишга, ҳикоя қилишга муносиб тил ҳам топа олади, топа оладимас, танлай олади ҳам. Ҳаётга ташналик уни тўла ва теран фаҳм этишга олиб келади. Эмоциональ, катта ҳаёт ҳиссиёти ва ҳаяжон бошлаб кетади қалам соҳибини. Туғма ритм, яъни туғма оҳанг ҳали бежиз эсламаганимиз — халқона ва классик адабиётимизнинг кўҳна, аммо гўзал шакллари билан бири бўлмиш, Ҳамза кўп ишлатган шакл — «бахри тавил» шакли кузатади бамисоли адиб қаламини. Қолганини эса, унинг санъати, бадиий маҳорати, тасвир хаёллари, тили, образи тили бошқаради. Ҳар саҳифада қуёш парчаси, камалак ранги, табассум тортиғи ўйнайди, бир қўшиқ

тинглагандай ўқиб чиқасан киши. Шунинг учун бу китоб умумкиитобхонларнинг тезда сеvimли китобига айланиб кетди. Ватанларини чет эл босқинчиларидан, эксплуататорлар зулмидан ҳимоя қила олган, озодлиги ва мустақиллиги деб қон тўккан, уни мустаҳкамлай олган тинчлик ва омонлик жарчиларининг сеvimли китобига айланиб қолди.

Китобнинг бу нашри юқорида эслатганимиз нашрлардан анча фарқ қилади. Такoмил чегара билмайди, дейдилар. Асар қанча охорланса, шунча очилади, сеҳри санъати шунча кучаяди. Қанча яхши, гўзал бўлишига қарамай, автор унга тағин қалам урган, унинг бир неча тароналарини қайта кўриб чиққан, уларнинг яна ҳам қиёмига етказган, сайқаллаган, таъсир кучини оширган. Хусусан, Наргиз билан Бамбур муҳаббатлари ва уларнинг Бўрон билан Хорудга, уларнинг ваҳшийликларига қарши кураш саҳифаларини яна ҳам кенг, муфассал, теран тасвир этган. Наргиз ва Бамбур образлари яна ҳам очилган, яна ҳам оро олган, жуда кўп жумлалар, бадий тасвирлар қайта жилоланган, яна ҳам сайқалланган ва теранланган. «Жумлаларни, ибораларни эркаланг, эркаласангиз ахир жилмаядилар», дейди Анатолий Франс. Адибнинг ўз ижоди, китоблари нашри устидаги бундай меҳнатлари мана шу ҳақиқатни ёдингга солади.

Мавжудот муҳаббати ва фаровонлигини куйловчи, унинг келажакига назар солгучи бу асар бутун халқларга, ўз мустақиллиги ва озодлиги учун курашаётган халқларга, ҳар хил офат қуроли билан қитъаларга дўқ ураётганларга нафрати беҳад халқларга ниҳоятда зарур, тинчликсевар халқларга, мамлакатларга моҳияти мислсиздир. Адабиёт, — дейди тинчликсевар халқлар, — халқларнинг чақмоқ сингари даҳшатли қуроли ва нон сингари оддий заруратидир. Санъат сиёсий даражага кўтарилгандагина ана шундай асл маъносини топади. Қўлингиздаги бу асар ана шундай олий маъносига эриша олган шарқ насри анъаналари асосида ёзилган халқчил шеърӣ-фалсафӣ қисса, ҳам сиёсий, ҳам бадий таронадир.

Туроб ТУЛА

ИБ 382

Босмахонага берилди 24/VIII-1977 й. Босишга
рухсат этилди 30/XI-1977 й. Фомати 90 × 100¹/₁₆.
Қоғоз № 1. Босма листи 5,0 + 0,375 форзац.
Шартли босма листи 8,35 + 0,63 форзац. Нашр
листи 8,74 + 1,06 форзац. Тиражи 50 000.

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети

«Еш гвардия» нашриёти.

Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Баҳоси 2 с. 30 т. Заказ № 1721/1626.

Шартнома № 46—77. Р—01777

ЎзССР Министрлар Совети нашриётлар, полигра-
фия ва китоб савдоси ишлари бўйича Давлат
комитетининг офсет босма фабрикасида терилиб,
Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг Меҳнат
Қизил Байроқ орденли босмахонасида босилди.

На узбекском языке

ШАРАФ РАШИДОВИЧ РАШИДОВ

Кашмирская песня

Издательство «Еш гвардия» — Ташкент — 1978

Масъул редактор Туроб Тўла

Редактор С. Сайдалиева

Рассомлар Қ. Башаров, Р. Халилов

Расмлар редактори Қ. Алиев

Техн. редактор Л. Буркина

Корректор М. Набиева

РДБ УзССР
Инв. № 47240
